HASAN NİYAZİ TURA'NIN OBUA VE YAYLI ORKESTRA İÇİN YAZMIŞ OLDUĞU "OBUA KONÇERTOSU"NUN FORM AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hatıra AHMEDLİ CAFER[1]

[1]Doç.Dr. Öğr. Üyesi, HacettepeÜniversitesi, hatira.ahmedlicafer (at)hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5059-7472

Cafer Ahmedli, Hatıra. " Hasan Niyazi Tura'nin Obua ve Yaylı Orkestra İçin Yazmış Olduğu "Obua Konçertosu"Nunform Açısından İncelenmesi " idil, 63 (2019 Kasım): s. 1521-1528. doi: 10.7816/idil-08-63-10

Öz

Günümüze dek obua ve yaylı çalgılar orkestrası için Çağdaş Türk Bestecileri tarafından bestelenmiş çeşitli eserler bulunmaktadır. Çok yönlü müzisyen kimliğiyle tanınan Türk besteci, kemancı ve orkestra şefi olan Hasan Niyazi Tura 2006 yılında "Obua Konçerto"sunu bestelemiştir. Konçerto 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm klasik sonat allegrodur. İkinci bölüm Gelişmiş 3 bölmeli şarkı formunda, üçüncü bölüm ise rondo sonat formunda yazılmıştır. Güzel armoni, Türk makam dizi tınısında harmanlanmış ve klasik formda yazılmış bu eser çağdaş Türk besteleri içinde yer almıştır. Eserin form açısından incelenmesinin, bu eseri çalan icracılara ışık tutabileceği düşünülmektedir.

AnahtarKelimeler: Obua, yaylı orkestra, besteci, form, konçerto

Makale Bilgisi
Geliş: 2 Ağustos 2019 *Düzeltme: 30 Ağustos 2019* *Kabul: 27 Eylül 2019*

© 2019 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Konçerto İtalyanca concerto-anlaşma, latince ise yarışma anlamına gelmektedir. Günümüzdeki konçerto ise birlikte çalınmak üzere, orkestra ile bir veya bir kaç solo çalgı için bestelenmiş müzik türü olarak kabul edilmektedir. Konçerto ismine en erken dönemlerde "concerti" adı altında J.Gabrieli (1587)'nin eserlerinde rastlarız. Sonraki dönemler "concerto grosso" adı altında genellikle yaylı çalgılardan oluşan küçük bir gruba orkestra eşlik ediyordu. 3 bölmeli bu konçertolar hızlı-yavaş-hızlı bölümlerden oluşurdu. Bu dönemde yazılan Antonio Vivaldi'nin Dört Mevsim'i (Le quattro stagioni) ve Johann Sebastian Bach'ın farklı enstrümanlara orkestra eşliği yazdığı "Brandenburg Konçertoları" örnek olarak verilebilir.

> Obua konçertolarının ilk örneklerine de 17. yüzyılın sonlarında rastlanmaktadır. A.Corelli'nin (1653-1713) Fa Majör Konçerto'su ve A.Marcello'nun (1684-1750) Re Minör Konçerto'su, obua ve orkestra için bilinen ilk yapıtlardır. G.F.Fasch (1688-1758), T.Albinoni (1671-1751), A.Vivaldi (1678-1741), G.P.Telemann (1681-1767) ve J.S.Bach (1685-1750) gibi besteciler barok dönemde Obua ve orkestra için çok sayıda konçerto bestelemişlerdir" (Akyol, 2016:1693).

Haydn, Mozart ve Beethoven'in yazdığı konçertolar Klasik Döneme aittir. Bu dönemde konçerto türünün yapısı gelişmiş; kemanın, ve piyanonun yanı sıra solo flüt, obua ve klarinet gibi enstrümanlar için de orkestra eşliğinde yazılan eserler yer almaya başlamıştır. Bu dönemde iki ve ya üç solo enstrüman ve orkestra için konçertolara da rastlarız. Genellikle klasik konçertoların birinci bölümleri sonat allegro olarak ikili ekspozisyondan oluşmakta idi (yani solist ve orkestranın sergisi). 19. yüzyıl tek bölmeli (Franz Liszt) , 4 bölmeli (Johannes Brahms) konçerto, küçük konçertolar (konçertino), konçerto-senfoniler türleri de yaygınlaşır. 20. yüzyıl M.Ravel, B.Bartok, S.Prokofiev, D.Shostakovich gibi ünlü besteciler konçerto türünde eserler vermişlerdir.

> Günümüze dek obua ve yaylı çalgılar orkestrası için Çağdaş Türk Bestecileri tarafından bestelenmiş çeşitli eserler bulunmaktadır. Ekrem Zeki Ün'ün Obua, timpani ve yaylı sazlar için "Suit", Kemal İlerici'nin Obua ve yaylı orkestra için "Maya" adlı eseri ile Hasan Niyazi Tura'nın Obua ve orkestra için konçertosu bu eserlere örnek olarak gösterilebilir. Turgay Erdener'in incelediğimiz bu eseri ise Obua ve yaylı sazlar için konçertino formunda yazılmış ilk çağdaş Türk eseridir (Akyol, 2016:1694).

Hasan Niyazi Tura Hakkında

Hasan Niyazi Tura, 1982 yılında İstanbul'da doğdu. Küçük yaştan itibaren kompozisyon, armoni ve kontrpuan çalışmalarına babası Prof. Dr. Yalçın Tura ile başladı.7 yaşında Prof. Dr. Gönül Gökdoğan ile başladığı keman eğitimini, Prof. Dr. Nuri İyicil ile sürdürerek 2003'te mezun olduğu Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuvarında Prof. Dr. Hasan Uçarsu ile de özel olarak kompozisyon çalışmaya başlar. 2004 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın açtığı Ulusal Beste Yarışması'nda "1. Senfoni"si ile Büyük Ölçekli Senfonik Eserler kategorisinde Birincilik ödülünü kazanmış Hasan Niyazi Tura keman çalışmalarına da devam etmiştir. Kemanda ustalık çalışmalarını Prof. Dr. Cihat Aşkın ile sürdürerek 2006 yılında Cemal Reşid Rey'in Keman Konçertosu'nun ilk seslendirilişini gerçekleştirmiştir.

Prof. Dr. Gürer Aykal ile özel olarak çalışmaya başladığı Orkestra Şefliği dalında Yüksek Lisans çalışmalarını 2010 yılında Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda Prof. Rengim Gökmen ile tamamladıktan sonra, ülkemizde CRR Senfoni Orkestrası, Hacettepe Senfoni Orkestrası, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Senfoni Orkestrası, Karşıyaka Oda Orkestrası ve Doğuş Çocuk Senfoni Orkestrası'nın yanısıra; Bulgaristan'da Sliven (İslimye) Senfoni Orkestrası (2011), Kazakistan'da Karaganda Senfoni Orkestrası (2012) ve Almanya'da Orta Saksonya Filarmoni Orkestrası (2014) ile şef olarak sahneye çıkmıştır.

2012 yılında bestelediği ve ilk seslendirilişi aynı yıl Katar'da yapılan "Klarinet Konçertosu", sırasıyla Letonya, İsviçre, Almanya, İsveç, Hong Kong ve ABD'nin yanı sıra ülkemizde de çeşitli solistlerce seslendirilir.

Şefik Kahramankaptan'ın librettosu ve Nugzar Magalaşvili'nin koreografisi üzerine bestelediği "Aspendos: Yüzyılların Aşkı" balesi, 2013 yılında gerçekleştirilen 20. Uluslararası Aspendos Opera ve Bale Festivali'nde sahnelendirilir.

H.N.Tura 43. İstanbul Müzik Festivali'nin açılışında seslendirilen "Şehidin Türküsü" senfonik şiiri ile "Konçertango" adlı keman konçertosunu 2015 yılında besteler ve bu eserin Almanya'daki seslendirilmesinde (2017) solist olarak sahneye çıkar. Andante dergisi 2016 Donizetti Klasik Müzik Ödülleri'nde Yılın Bestecisi seçilen ve 2007-2018 yılları arasında Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nda 1. Keman grubu üyesi olarak çalışan Hasan Niyazi Tura, halen İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası ve Doğuş Çocuk Senfoni Orkestrası'nda Şef

Yardımcısıdır.

Çok yönlü müzisyen kimliğiyle tanınan Türk besteci, kemancı ve şefi olan Hasan Niyazi Tura 2006 yılında obua sanatçısı Murat Özülgen'in önerisi üzerine "Obua Konçertosu"nu besteler. Eser o yıl seslendirilmese de 2016 yılında solist Sezai Kocabıyık ve Hakan Şensoy yönetimindeki Karşıyaka Oda Orkestrası tarafından seslendirilmiştir. Eser klasik konçerto ölçütleri içinde hızlı-yavaş-hızlı olmak üzere 3 bölümden oluşur. Eser solo obua ve yaylı orkestra için yazılmıştır.

Hasan Niyazi Tura'nın "Obua Konçertosu"nun form açısından analizi

Birinci bölüm

Konçertonun ilk bölümü klasik bir sonat allegrosudur. Burada iki karşıt tema sergilenerek gelişir ve yeniden sergi kısmı ile son bulur. 4 ölçülü orkestra girişinden sonra Obuanın 7 ölçülü canlı, şakacı ve senkoplu ana teması yaylı orkestranın eşliğinde sergi bölümünü sunar.

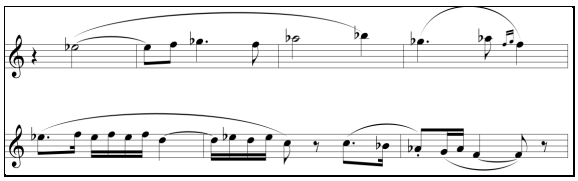

Görsel 1: Sonatın esas temasından bir kesit

Ana tema üç cümleden oluşur.

> "Büyük sonat formunda esas tema, çok defa büyük periyod, bazen de fazlaca genişletilmişbir cümledir. Maamafih, esas teması, yan yana yerleşmiş iki büyük cümleden meydana gelmiş formlara da raslanılmaktadır. Temaları, üç bölümlü şarkı formunda olan büyük sonatlar daha nadirdir" (Koray, 1957:102).

Birinci cümle "Fa"4 ölçülü miksolidyen modu (hüseyni dizisi tadında) ile başlar, sonraki 3 ölçüde "do" minöre modülasyon yapar. İkinci cümle "mi bemol" minör olarak 13-19 ölçüler arası verilmiştir. Burada son 4 ölçü beklenmedik bir şekilde DD armonisi ile "fa" minöre modülasyon yapar. Bir rüzgâr gibi canlı tema yerini düşünceli müziğe bırakır.

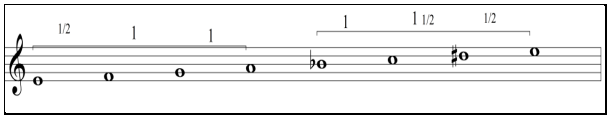
Görsel 2: İkinci cümlenin 13-19. Ölçüleri

Orkestra eşliğindeki armoni önceki eğlenceli temaya ciddi bir hava katarakorganik geçiş yapar. Daha sonra 2 ölçülü orkestra köprüsünden sonra 22. ölçüde ana temanın birinci teması orkestraya geri gelir. Burada değişik olan kontrabas ve çellolarda tema "do" miksolidyen modunda ters hareket yaparak eşlik görevini üstlenirken, kemanlar ise "Fa" miksolidyende temayı tekrarlar. Bu polimodal yapı esere kaybedilen canlılığı geri kazandırır. Ana temanın şeması şu şekildedir:

$$\mathbf{a} + \mathbf{b} + \mathbf{a_1}$$

32. ölçüden 62. ölçüye kadar bağlayıcı köprü verilmiştir.

İkinci tema (B) 63. ölçüde ***mp*** olarak eviç karakterinde daha gizemli bir yapıya sahiptir.B teması iki periyottan oluşur. Birinci periyodun yapısı "mi" frijen ("la" segâh makam dizisinin ilk tetrakordu) tetrakordu ile artırılmış tetrakordun (B2+A2+k2) sentezi olarak ortaya çıkar. (Hacıbeyov, 1962: 17)

Görsel 3: "mi" frijen tetrakordu ile artırılmış tetrakordun sentezi

Burada da Türk musikisinin en eski makamlarından olan eviç makam dizisini görmekteyiz.

> "Yerinde Uşşak makamı dizisine Irak perdesindeki Segâh dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir. Görünüşte Eviç ve Irak makamlarının dizileri arasında hiç fark yoktur. Bu sebeple Eviç makamı için "Irak makamının inici şeklidir" veya Irak makamı için "Eviç makamının çıkıcı şeklidir" diye târifler de yapılmıştır". Eviç perdesindeki Segâh çeşnisi beşli hâlinde kullanılacaksa mutlaka eksik Segâh beşlisi olarak kullanılır"(Özkan 1982:449).

Görsel 4: 1. bölümün 63-71. Ölçüleri

B temasının birinci kısmı yukarı kısa bir çıkış yapsa da çaresizce aşağı oktava kadar inerek "mi" sesinde karar tutar.

İkinci periyot bu sefer "mi- fa- sol- la bemol "Saba" makam dizi tetrakordu gibi ortaya çıkar. Seyir açısından bu tema inici ve çıkıcı hareket yaparak acıyı derin kılmak için 3 kez senkop ritmiyle 7'li atlar. En son "haykırış" "do diyez" notasını biroktav yukarı taşımakla gerçekleşir.

Görsel 5: 1. bölümün 77-89. ölçüleri

91. ölçüden 101. ölçüye dek tamamlayıcı köprü verilmiştir. Bu köprü B temasının malzemesi ile ekspozisyonu (sergi) tamamlar ve yerini gelişmeye bırakır. Gelişme 102-179 ölçüler arasında geçer. Burada tüm temalar gelişerek doruğa tırmanır. Dorukta röpriz (yeniden sergi) kısmı 180. ölçüde orkestra girişi ile ff olarak gelir. Röprizde ana temadan sonra bağlayıcı köprü verilmiştir. Ekspozisyonda "La" ekseninden gelen köprü röprizde (210. ölçüde) "Fa" sesine dönüşür. 241. ölçüde B temasının iki periyodu da "re" ekseni üzerinden gelmektedir. 293. ölçüde birinci bölümün kodası enerji toplayarak esere şakacı hava vermeye çalışsa da konçerto yaylı orkestranın pizz. eşliği ile obuanın aşağı seslerinde son bulur. Birinci bölümün şeması şu şekildedir:

Ekspozisyon	**Gelişme**	**Röpriz**
A köprü **B** köprü	**A** köprü **B** köprü koda	
Fa-la b -mi	fa - fa re - re - fa	

Bu bölümde yaylı orkestra yer yer *tutti,* yer yer sololarla eser boyunca obuayı kapatmamış, aksine renkli tınılarla eşliği sağlamıştır.

İkinci bölüm

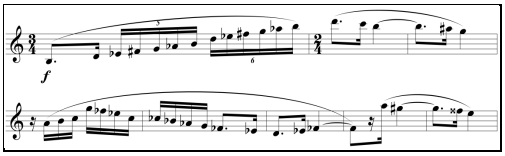
Bölüm Hüseyni/Gülizar karakterindeki ağır melodinin başrolde olduğu gelişmiş üç bölmeli (A-B-A) şarkı formundadır. A bölmesi, 12 ölçülü orkestra girişinden sonra 13. ölçüde obuanın aynı melodiyi tekrarı ile başlar

ve bu temayı genişletip iki cümleli periyot olarak tamamlanır.

A

$a+a_1$

37. ölçüde esas melodinin yansımaları orkestra katmanlarında kontrapuantik hareketle 46. ölçüye dek devam eder. Bu küçük "**b**" temasından sonra 47.ölçüde A bölmesinin "**c**"cümlesinde obuanın inici ve çıkıcı seyri enstrümanın teknik ve tınısal olanaklarını sergiler.

Görsel 6: 2. bölmenin 47-54.ölçüleri

65. ölçüde obuanın melodik ve teknik olanaklarının sergilendiği Hüzzam makamından esinli orta bölme başlar. Orta bölme un poco piu mosso olarak verilmiştir. Orkestra eşliği bir şarkıcıya eşlik edercesine renkli verilmiştir. 67. ölçüdeki obua partisinin uzun soluklu melodisi 84. ölçüde ters olarak verilmiştir. Bu da söylenenleri kapatma eylemi gibi algılanabilir.

Görsel 7: **Orta bölmenin 67. ölçüsünden bir kesit**

Orta bölmenin 84. ölçüsünde melodi tersten verilmiştir.

Görsel 8: Orta bölmenin 84. Ölçüsü

103. ölçüde röpriz orkestra eşliği ile başlar. 139 ölçüde orkestranın kısa bir *tuttisi* ve 143. ölçüde röprizin son cümlesi çıkıcı gamı bu bölümü askıda sona erdirir. Röpriz kısaltılmış verilmiştir. Eserin formunun şeması şu şekildedir:

A B A

$a+a_1$ b+c a $+a_1$ a+b

Şemada da göründüğü gibi ikinci bölüm röprizi kısaltılmış gelişmiş üç bölmeli şarkı formundadır.

> "Gelişmiş üç bölmeli öyle bir formdur ki; kenar bölmelerinin malzemesi aynıdır; ilk bölmesi sade 2 veya sade 3 bölmeli; orta bölme ise kenar bölmelerle zıtlık oluşturur" (Sposobin,1980: 140).

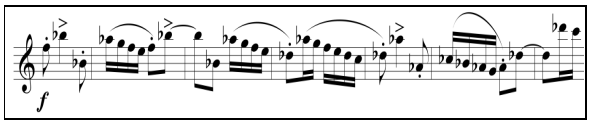
Üçüncü bölüm

Bölüm Rondo sonat formunda yazılmıştır. Bölüm boyunca değişerek ortaya çıkacak olan, Nikriz makamında ve oldukça neşeli karakterdeki refren bölümün başında obua tarafından sunulur ve orkestra tarafından tekrar edilir."Refrain" Fransızca nakarat demektir, XIII-XV. yüzyıllarda ballat, virele ve rondo formlarında kullanılırdı. XVII-XIII. yüzyıllarda konçerto formlarında refren kelimesi ile birlikte "Ritornello" da kullanılmaya başladı (Keldish, Müzik Ansiklopedisi, 1990:459). Obua konçertosunun üçüncü bölümün ilk 11 ölçüsünü oluşturan A bölmesi bir " Ritornello" dur, yaninakarattır.

Görsel 9: 3. bölümün A bölmesi.

Melodik ve ritmik unsurlardaki farklarıyla Ritornello'ya karşıt karakterdeki B bölmesi ise "si bemol" ekseninden, obua için son derece uygun olduğu düşünülen perdelerde dolaşan Karcığar makamının izlerini taşır.

Görsel 10: 3. Bölmenin B epizodu

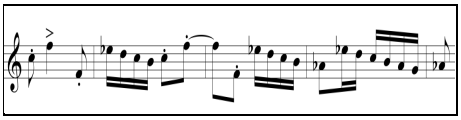
Senkoplu ve zayıf zamanda gelen aksanlar esere canlılık katmıştır. Ritornello'nun yeniden sunumunun ardından, herhangi bir makamın havasından uzak, solist çalgının teknik yeteneklerini orkestranın soru-cevap niteliğindeki eşliğinde sunduğu orta bölme, Rast/Sazkâr havasında eşlikli bir Taksim'e dönüşür. Çok uzun olmayan bu Taksim, onu takip eden Ritornello'nun makamı olan Nikriz'de karar verir.

53-97 ölçüler arasında ikinci epizod olan **C** "**fa diyez**"ekseninden verilmiştir.

Görsel 11: 3. bölmenin C epizodu

98. ölçüde $\mathbf{A_3}$ tekrarından sonra $\mathbf{B_1}$ 196. ölçüden 210. ölçüye kadar "**fa**" ekseninden gelir.

Görsel 12: 3. bölmenin B_1 epizodundan bir kesit

211.ölçüde **A** nakaratı önce "re", daha sonra ise "do" ekseninden ortaya çıkar. 133. ölçüde $\mathbf{C_1}$ **b3**'lü aşağıdan, yani "re-la" notasından, yaylıların bas sesleri ise fon rolünde "fa-do"notalarından verilmiştir. Bu da müziğe polimodallık katmıştır.

Görsel 13: 3. Bölmenin C_1 epizodundan bir kesit

Bölüm daha önceki temaların Rondo formuna uygun olarak sunulmalarının ardından, obuanın teknik hünerlerini korkusuzca sergilediği canlı, neşeli bir koda ile son bulur. Koda **A**'nın malzemesinden üretilmiştir. Bu

bölümün şeması şu şekildedir:

$$\mathbf{A \quad B \quad A_1\ C \quad A_2 \quad B_1\ A_3\ C_1\ koda(A_4)}$$

Şemadan göründüğü gibi, **B** epizodu "si bemol" ağırlıklı iken $\mathbf{B_1}$ de "fa" ya dönmesi bu sonatta olan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. **A** "do" eksenli dizi olarak verilmiştir. $\mathbf{ABA_1}$ kısmı üçüncü bölümünekspozisyonudur. Burada **B** epizodu VII derece olarak *Dominantta* verilmiştir. **C**epizodu gelişmedir, $\mathbf{A_2}$ den sonra ise röpriz verilmiştir. $\mathbf{B_1}$ röprizde *Subdominant* derecesinde geldiği için burada sonat formu oluşmaktadır. **A** nakaratı 4 kez geldiği için bu aynı zamanda bir rondo formudur. Sonuçta, her iki formu kendinde barındırdığı için üçüncü bölüm rondo sonat formu olarak karşımıza çıkar. Rondo sonat formunu Klasik ve Romantik bestecilerin konçertolarının son bölümlerinde görmekteyiz. Örnek olarak Beethoven'in 4. Piyano konçertosunun finalini gösterebiliriz.

Sonuç

Hasan Niyazi Tura 24 yaşında bestelediği bu eserde, obuanın kendine has ses rengini ve tını zenginliğini, yalnızca yaylı çalgılardan oluşan orkestranın eşliği ile dengelerken; her zaman büyük saygı duyduğu ve ortak paydada yer aldığını düşündüğü bestecilerimiz Cemal Reşid Rey, Ferid Alnar ve Babası Yalçın Tura'nın müzikal paletlerinden izlerle kendi müzik dilini oluşturmaya çalışmıştır. Besteci klasik müzik formlarına sadık kalarak Türk makam dizilerinin form ile sentezine başarılı bir şekilde ulaşmıştır. Ayrıca, besteci eser boyunca makam dizilerini, çağdaş renkler ile armonik seslenmelerini, formun melodik oluşumunu ve fonksiyonlarını uygun bir şekilde birleştirmiştir. Konçertonun 3 bölümü 3 farklı karakteri ortaya koymaktadır. İlk bölüm sonat allegrosudur; şakacı ve gizemli karşıt temaların sunumu ve gelişmesi ile tekrarı üzerine kurulmuştur. İkinci bölüm Hüseyni/Gülizar karakterindeki ağır melodinin başrolde olduğu gelişmiş üç bölmeli şarkı formundadır. Üçüncü bölüm rondo ve sonat formunu içinde barındırdığı için rondo sonat formundadır. Karcığar makamının izleri, Rast/Sazkâr ve Nikriz makam havası üçüncü bölüme renk katmıştır. Obua konçertosunun tüm bölümlerinde obuanın parlak ve karşıt melodileri, orkestranın muhteşem, kontrapunktik polimodal ve güzel tınıları içine alan armoniye sahip eşliği bu esere değerli bir çağdaş Türk bestesi olma olanağı sağlamıştır.

Kaynaklar

Akyol, Selçuk."Turgay Erdener'in Obua ve Yaylı Çalgılariçin Konçertosunun Form Analizi". İdil 1693-1694 (Ekim 2016): 1691-1712.

Hacıbeyov, Üzeyir. Azerbaycan Halk Müziğinin Esasları. Bakü: Azerbaycan Devlet Müzik Naşriyatı Yayınları, 1962.

Koray, Fuad**.** Müzik Formları. İstanbul: Maarif Basımevi, 1952.

Keldish, Y.V. Müzik Ansiklopedisi. Moskova: Sovyet Ansiklopedisi, 1990.

Özkan, İsmail Hakkı**.** Türk Musiki Nazariyatı ve Usulleri . İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1982.

Sposobin, İ.V. Müzik Formu. Moskova: MuzikaYayınları, 1980.

İDİL

ANALYSIS FORM OF HASAN NIYAZI TURA’S CONCERTINO FOR OBOE AND STRINGS

Hatıra AHMEDLİ CAFER

Abstract

There have been many works, composed by Turkish contemporary composers for oboe and string orchestra, so far. Hasan Niyazi Tura, known as a versatile Musician with his specialties like composer-conductor-violinist, composed his own 'Oboe Concerto' in 2006. His concerto consists of three movements. The first movement has a classic Sonata-Allegro form. The second movement is in three-part song form (A-B-A) and the third movement has a Rondo-Sonata form. This beautiful concerto, which is blended in Turkish maqam serial sounds and written in classical form, is included in Turkish contemporary compositions. It is thought that, studying Tura’s oboe concerto from the aspect of form, will enlighten the interpreters who will play it.

Keywords: Oboe, string orchestra, concerto, form, composer

: